

Uzasadnienia decyzji w konkursach Narodowego Centrum Nauki – orzech niełatwy do zgryzienia

ANDRZEJ JAJSZCZYK

Jawność jest jedną z podstaw działania Narodowego Centrum Nauki. Od początku istnienia NCN staraliśmy się ją realizować w praktyce. Jednym z ważnych elementów naszej polityki jest rzetelne informowanie wnioskodawców o eksperckich ocenach projektów zgłoszonych w konkursach. Niestety nie jest to takie proste, ponieważ istotną cechą przyjętego przez NCN i sprawdzonego w świecie systemu ocen panelowych jest swoboda zgromadzonych specjalistów w kształtowaniu list rankingowych, a także podział oceny na etap pierwszy, oparty na opiniach członków zespołów, oraz etap drugi, w który są zaangażowani recenzenci zewnętrzni. Opinie tych ostatnich, jakkolwiek stanowią dla ekspertów punkt wyjścia do dyskusji nad wnioskiem i źródło informacji o jego mocnych i słabych stronach, nie są wiążące dla ostatecznego układu listy rankingowej, która kształtuje się w toku dyskusji.

Panelowy system oceny

Stosunkowo szeroki zakres tematyki poszczególnych paneli umożliwia porównanie wniosków z pokrewnych, stosunkowo licznych dyscyplin i specjalności, co pozwala na wyłanianie tych najbardziej obiecujących. Dodatkową zaletą takiego rozwiązania, w przeciwieństwie do oceniania w ramach wąskich obszarów wiedzy, jest unikanie sytuacji, w której zarówno oceniani, jak i oceniający stanowią znającą się od lat grupę koleżanek i kolegów.

Najbardziej popularne obszary badawcze były reprezentowane w konkursach przez kilkaset złożonych wniosków, spośród których każdy był oceniany indywidualnie przez dwóch członków zespołu, w ramach przygotowania do dyskusji prowadzonej podczas posiedzenia. Takie rozwiązanie ma swoje słabości, przejawiające się w konieczności analizy przez każdego z ekspertów niejednokrotnie kilkudziesięciu wniosków, często o tematyce odbiegającej od ich ścisłego obszaru specjalizacji. Trudność wynikająca z przyjętego systemu oceniania polega na tym, że w jego pierwszej fazie z ogromnej masy zgłoszonych wniosków należy wybrać te, które zostaną w fazie drugiej poddane szczegółowej ocenie przez specjalistów z konkretnej dyscypliny. Siłą rzeczy w etapie pierwszym nie możemy korzystać z ekspertów zewnętrznych, zarówno z powodu ograniczeń czasowych, jak i finansowych. Oczywiście identyfikacja wniosków bardzo słabych, jak i wybitnych, nie jest trudna, ale wnioski średnie bądź nietypowe wymagają poważnego namysłu. Dużym wyzwaniem jest też wyeliminowanie w pierwszej

fazie oceny wniosków nie spełniających ustawowego warunku badań podstawowych. Warto pamiętać, że potencjalna aplikacyjność wyników badań jest raczej ich zaletą niż wadą, ale NCN nie może finansować projektów bez dominującego wymiaru poznawczego.

Wielkość zespołów ekspertów zależała przede wszystkim od liczby zgłoszonych wniosków o tematyce zdefiniowanej przez każdy z paneli i wahała się od jedenastu do trzydziestu trzech osób. Ogromna liczba wniosków zgłoszonych w pierwszych czterech konkursach bardzo utrudniała porównywanie propozycji projektów badawczych ocenianych w różnych, ale pokrewnych tematyce panelach, w celu wykrycia ewentualnych prób nadużycia systemu przez zgłaszanie bardzo zbliżonych wniosków przez te same osoby bądź członków tych samych zespołów badawczych. Tym niemniej wysiłek w kierunku wykrywania takich nieetycznych zachowań został podjęty.

Przyjęty przez NCN sposób oceniania kosztorysów zakłada ich nienaruszalność. Zespoły ekspertów odrzucały wnioski, których kosztorysy nie odpowiadały planowanym badaniom. Dotyczyło to zarówno kosztorysów przewymiarowanych jak i zbyt małych aby zrealizować postawione zadania. Stosowane przez niektóre agencje światowe negocjowanie kosztorysów nie wchodzi obecnie w NCN w rachubę ze względu na szczupłość personelu w porównaniu z dużą liczbą przyjmowanych wniosków.

Powstawanie uzasadnień

Panelowy system oceny nakłada znaczne obowiązki na członków zespołów ekspertów, którzy muszą dokonać syntezy dyskusji zespołu i opinii indywidualnych, aby udostępnić je wnioskodawcom w formie uzasadnienia. Wymaga to niestety sporo czasu, szczególnie, że w pierwszych czterech konkursach oceniano prawie osiem tysięcy propozycji. Liczba ocenianych w pierwszym etapie wniosków i wspomniany wyżej charakter ich oceny powodują, że uzasadnienia odrzucenia wniosków w tej fazie są niejednokrotnie lakoniczne.

Warto zauważyć, że w przeprowadzonych dotychczas postępowaniach konkursowych do drugiego etapu zakwalifikowano 43% wszystkich wniosków. W ich ocenę zaangażowano recenzentów, których opinie nierzadko były rozbieżne. Dlatego też ostateczne uzasadnienie wymaga podkreślenia tych elementów recenzji, które okazały się dla zespołu ekspertów najbardziej przeko-

- nujące i przesądziły o pozycji danego wniosku oraz jasnego ujęcia argumentów wypracowanych podczas prac zespołu, jeśli nie pozostają one w zgodzie z opiniami recenzentów.

Niestety tempo, w jakim kształtowały się procedury wewnętrzne NCN, narzucone przez szybkie uruchomienie programów grantowych, nie zawsze pozwalało na znalezienie optymalnych rozwiązań, co spowodowało późniejsze niż byśmy tego sobie życzyli zakończenie procesu przygotowywania uzasadnień. Z tej samej przyczyny postanowiliśmy zrezygnować z opracowania uzasadnień dla projektów zakwalifikowanych do finansowania. Opierając się na dotychczasowych doświadczeniach będziemy chcieli skrócić odpowiednie terminy w następnych konkursach.

Nie istnieje idealny sposób oceny

Średni współczynnik sukcesu, definiowany jako stosunek liczby wniosków przyjętych do finansowania do liczby wniosków zakwalifikowanych do oceny po weryfikacji formalnej, w pierwszych czterech konkursach wyniósł 23,9%. Wynikał on z relacji dostępnych środków na finansowanie do sum zgłoszonych przez naukowców. Nietrudno więc

zauważyć, że wśród wniosków odrzuconych znajdowały się także propozycje na całkiem niezłym poziomie. Niezależnie od wielkiego wysiłku włożonego przez zespoły ekspertów i współpracujących z nimi pracowników administracyjnych byłoby nadmiernym optymizmem twierdzenie, że w stu procentach do finansowania wybrano wnioski najlepsze. Ewentualne niedoskonałości to zwykła cena, jaką płaci się w świecie nauki za wybór projektów na zasadzie *peer review*, czyli oceny środowiskowej. To także, w pewnej mierze, wyraz jakości środowiska w poszczególnych obszarach nauki, a także skutek konieczności wyboru, w stosunkowo krótkim czasie, najlepszych z wielu tysięcy wniosków. Trzeba wspomnieć, że dążąc do rozszerzenia puli ekspertów i zobiektywizowania całego procesu posilkowaliśmy się recenzentami z zagranicy, stanowiącymi około 10% całkowitej liczby ekspertów zewnętrznych. W przyszłych konkursach zamierzamy ten procent zdecydowanie zwiększyć. Warto też zauważyć, że alternatywą dla oceny środowiskowej byłaby ocena przeprowadzona przez urzędników, co zapewne nie polepszyłoby jakości wyboru.

ANDRZEJ JAJSZCZYK

Dyrektor Narodowego Centrum Nauki

Liczby zgłoszonych (spełniających kryteria formalne) i przyjętych do finansowania wniosków w pierwszych czterech konkursach

Rodzaj konkursu		Grupa nauk			Razem	Współczynnik sukcesu
		HS*	ST*	NZ*		
Konkurs na finansowanie projektów badawczych, w tym finansowanie zakupu lub wytworzenia aparatury (...)	Wnioski zgłoszone	888	1632	1171	3691	24,4%
	Wnioski finansowane	253	377	271	901	
Konkurs na finansowanie projektów badawczych realizowanych przez osoby rozpoczynające karierę naukową posiadające stopień naukowy doktora	Wnioski zgłoszone	411	575	429	1415	20,4%
	Wnioski finansowane	96	118	75	289	
Konkurs na finansowanie projektów badawczych, realizowanych przez osoby rozpoczynającej karierę naukową nieposiadające stopnia naukowego doktora	Wnioski zgłoszone	629	965	814	2408	25,5%
	Wnioski finansowane	169	262	182	613	
Konkurs na finansowanie międzynarodowych projektów badawczych niewspółfinansowanych	Wnioski zgłoszone	42	171	99	312	21,8%
	Wnioski finansowane	13	27	28	68	
Razem	Wnioski zgłoszone	1970	3343	2513	7826	23,9%
	Wnioski finansowane	531	784	556	1871	
Współczynnik sukcesu		27,0%	23,5%	22,1%	23,9%	

* HS – Nauki Humanistyczne, Społeczne i o Sztuce, ST – Nauki Ścisłe i Techniczne, NZ – Nauki o Życiu